

Suureks kujunemise lood

Teie ees on raamat "Elu jälg", järg aasta varem ilmunud raamatule "Elu jõud". Raamatus on seekord neli kangelas. Lia Laats. Kalmer Tennosaar. Toomas Sulling. Allar Levandi.

Usun, et seekord õnnestus teistmoodi koondada raamatusse erinevate elualade tunnustatud ja tuntud inimeste suureks kujunemise teed. Elu viimase pika intervjuu andnud Lia Laats ja Kalmer Tennosaar püsivad minu mälus ääretult elujõuliste inimestena. Kuid et nemad enam seda raamatut ise ei näe, pidasingi põhipealkirjana õigemaks "Elu jälg". Ma ei ole loobunud mõttest, et "Elu jälg. Tuntud eestlaste elulood" on ühe sarja teine raamat ning et tuleb kindlasti ka kolmas, ehk isegi neljas... Millal ja mis nime need raamatud kannavad, ei söanda praegu lubada.

ENNO TAMMER,
raamatu autor

KATKEND

Lia Laats FILMIELU. "SIIN ME OLEME"

Film "Siin me oleme" võeti põhiliselt linti suvel ja Muhu saarel.

Hullem lugu oli septembri lõpus, kui läksime tagasi paariks võtteks. Siis oli külm. Filmis on üks võte, kus õhtul tuleme lauluga veest välja. Nõmmik ei saanud ega saanud seda võetud, sest tema meelest oli päike kogu aeg vale. Ta otsis ilusat karget pilti loojuvast päikesest.

Sellepärast läksimegi korra tagasi ja Nõmmik sai oma õige päikese alles septembri lõpus. No kui me merest välja tulime, panime kiirelt mõne klõmmu, muidu oleks tõesti külmetanud.

Valusalt jäi meelde ka see kuulustseen, kui ma lakast alla kukun või hüppan. Seda võtet tehti mitu korda. All pidi olema heinakuhi. Iga kord, kui ma alla hüppasin, korjati heinad kokku, saputati laiali ja tehti uus kuhi.

Kuid kord lihtsalt unustati hein uuesti panna ja nii ma kukutasin end peaaegu paljale põrandale. See võte sobiski Nõmmikule.

Kalmer Tennosaar ENTEL-TENDEL-TRIKA-TREI

"Entel-tentel" sündis niimoodi, et lastesaadete toimetusest tulid minu juurde Ülle Puusepp ja Tiit Vahi, et neil on mõte käima lükata lastelaulude sari ja kas ma ei tahaks proovida olla selle saate juht. Nad tegid ettepaneku, et läheme kuhugi lasteaeda ja vaatame, kuidas ma lastega läbi saan, kas oskan nendega suhelda.

Viidigi mind ühte lasteaeda ja tegime seal koos ühislaule. Lastega sain kohe sõbraks ja ju nad seal lasteaias jäid vist minu tegevusega rahule.

Mina leiutasin saate alguse, et koos lapsest saatejuhiga, kelleks osutus südikas Klaarika, loeme seda luuletust: "Entel-tentel-trika-trei/ uhtsi-kaaru-komme-rei/ täna laulavad kõik meil/ sina alustad juhheii!" Nii tegime alati iga saate alguses.

"Entel-tentel" oli ja on minu kõige suurem armastus televisioonitöös. Need laulusaated kuulusid nagu "Horoskoop" ja Valdo Pandi sarigi saadete hulka, mille ajaks lükati lehma lüpsmine edasi ja terve pere kogunes televisiori ette. "Entel-tentel" on üks kõige kirkam kild minu mälestuste mosaiigis.

Toomas Sulling KOERAPOISI ÕPINGUD

Kõike katsetasime koerte peal. Arvestasin kord välja – ei tea, kas julgebki öelda, loomakaitse hakkab pahaandama –, üle 500 koera kasutasime meditsiini arendamiseks. Ajast ette rutates rõhutan, et koeraga katset olid minu jaoks tähtsad ja määravad. Just koera

VAREM ILMUNUD
"Elu jõud."
Tuntud eestlaste elulood"
Kaljo Kiisk, Valve Krisipuu,
Jaan Talts, Helgi Sallo,
Voldemar Kuslap, Ivo Linna

peal nägin, mida süda endast kujutab. Teisiti ei olnud see toona võimalikki.

Südamekirurgia alles hakkas arenema ning üldine suhtumine oli, et südant ei tohi puutada. Alles koera löigates mõistsin, kui võimas organ on süda ja mõistsin ka, et kirurgiliselt annab südame tegevust parandada ja ravida.

Katseteks kasutatavaid koeri hangiti mitmel erineval moel. Kas võtsime ise tänavalt mõne hulkuva koera kinni või keegi tõi. Vahel juhtus toomisega nalja ka. Kord Linkberg sammus tänaval ja vaatas, et üks koer vantsib temast mööda, nõor järel lohisemas. Linkberg astus nõõrile ja tõi selle koera koerapoistele. Koerapoisteks nimetas ta siis meid, kes me kirurgiaringsis koertega katseid tegime.

Sellele koerale panime veel uued, vene kunstlikud veresooned, aga peagi selgus, et see oli Tartu sõjakomissari koer. Siis oli Linkberg sõjakomissaril peos ja olime meie peos ning koer võeti meilt ära.

Allar Levandi ÄRKASIN NÕIDUSUNEST

Ma olin letargilisele seisule päris lähedal. Minu koostöö psühholoogiga jätkus pärast olümpiat, kuid ta hakkas sekkuma sinna, kus tal üldse ei olnud tohtinud asja olla. Ta tahtis suunata puhtfüüsilist sportlikku treeningut. Ta teatas, et see pole mingi treening, kui trennida alla viiekümne protsendi maksimumist. Ma kuulasin teda. Õnneks organism pidas vastu sellele jamale.

Siis hakkas ta rääkima, et soojenduse tegemine ei ole üldse vajalik. Ma läksin suurvõistlusele üldse ilma soojendust tegemata. Kahjuks juhtus see olema MM. Tegutsesin ja käitusin ebaadekvaatselt. Eirasin treenerite klassikalisi nõuandeid. Kuni lõpuks ikkagi tunnetasin vaistlikult, et midagi on väga nihi.

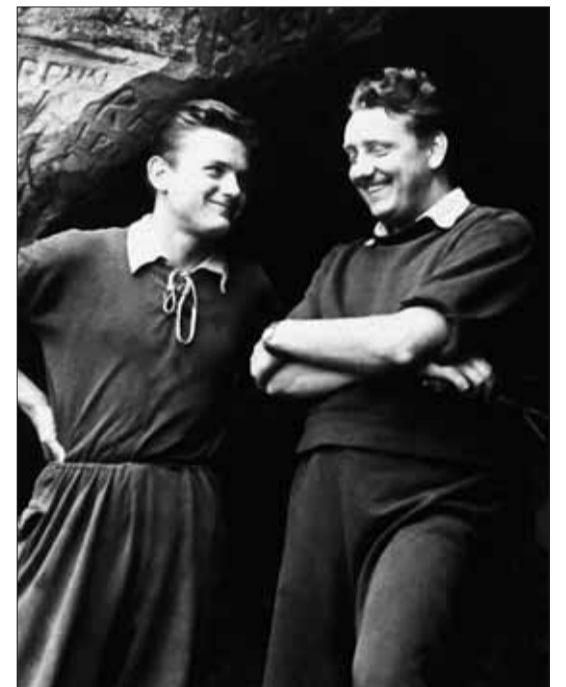
Tasapisi püüdsin ärgata sellest nõidusunest. Ärkasin ka, ühe hooajaga. Edasi läks elu omasoodu edasi, tegin tulemusi ilma psühholoogita.

21-aastane Lia Laats (paremal) Kadrioru tennisväljakul.

16-aastane Toomas Sulling Tartu tuberkuloosisanatoorium-koolis.

Kalmer Tennosaar koos õepoeg Mati Talvikuga 1960ndate alguses.

4-aastane Allar Levandi lasteaia rongijuhina (ees).

EDETABEL

Edukamad raamatud jaanuar – märts 2005

Enno Tammer. **Nõukogude aeg ja inimene** 1550
Piret Raud. **Ernesto küülikud** 1500
Juhan Liiv. **Oleksin ma luuletaja** 950
Eesti lapse naljad 920
Jaanus Vaiksoo. **Lumemõll** 915
Reet Made. **Veli Oliver** 900
Kristiina Kass. **Kasper ja viis tarka kassi** 860
Guido Knopp. **SS. Ajaloo hoiatus** 850
Raimond Valgre laulud 820
Barb Whiter. **Mängude entsüklopeedia** 820

KIRJASTUSE TÄNAPÄEV RAAMATUID MÜÜVAD:

Tartu raamatumessil Utlib Market '05

Tartu Ülikooli raamatukogu esisel platsil 5.–6. maini Mattieseni raamatukauplus;

Tallinna Raamatupäevadel

Tallinna lauluväljakul 7.–8. maini Apollo Raamatud.

AS TÄNAPÄEV: Pärnu mnt 20, Tallinn 10141 | faks 669 1891 | e-mail tnp@tnp.ee www.tnp.ee | Väljaandja: AS Tänapäev
Tiina Tammer, peatoimetaja 669 1893 | Tauno Vahter, peatoimetaja asetäitja 669 1894 | Olavi Teppan, toimetaja 669 1895 | Mihkel Möisnik, toimetaja 669 1892 | Mari Karlson, toimetaja 669 1896 | Leonore Riitsalu, müügijuht 669 1890

Hea Rootsi aja lõpp

Kummisel kombel on Rootsi kuningas Karl XII ja Eesti president Konstantin Päts mõneti sarnase saatusega. Ajaloolased on mõlema suhtes üsna vastandlikel seisukohtadel ja siiaaani vaieldakse, kas tegu oli rohkem kangelaste või riigi hukatusse kiskujatega.

Karl XII isikut on kõige lihtsam muidugi tutvustada Põhjasõja kaudu. Eesti keeles on ilmunud juba mitu raamatut Peeter I kohta, kes sõja võitjana kinnistas end ajalukku palju selgemalt. Kuigi mingil hetkel tundus, et sõda võib kalduda ka rootslaste kasuks, oli lõpptulemuseks Rootsi suurriigi häving.

See tulemus jagas kaheks ka ajaloolaste suhtumise Karl XII otsustesse. Pessimistlikumate juhtmõtteks on, et Karl tegi ränki taktikalisi vigu ja ei leppinud Peetriiga kokku. Karl kui läbikukkunud valitseja väärus seega taunimist ja mahasalgamist. Käesolev, Rootsi õpetaja Bengt Liljegreni kirjutatud elulugu oli esimene selle valitseja põhjalik biograafia pärast ligemale 65 aasta pikkust vaheaega. Karli kaitsjate vastuargument on see, et Karl oli sunnitud sõda jätkama, vastasel juhul oodanuks tulevikus uus reetmine. Mõneti paatoslikumalt on Karli kujutatud isegi Lääne-Euroopa kultuuriruumi idapoolseima kaitsjana, kes ohverdas end teiste nimel.

Nendele küsimustele pole muidugi võimalik lõplikult vastata. Täna võib vaid nentida, et Karli sõja-

Bengt Liljegren. KARL XII ELULUGU

käigud Poola ja Venemaale lõppesid tohutute inim- ja territoriaalsete kaotustega. 1718. aasta sõjakäigul Norras suri Fredriksteni kindluse juures ka Karl XII ise. Seegi on üks ajaloolastele põhimõtteline vaidlus, sest päris kindlalt ei saa öelda, kas tegu oli atentaadiga või mitte – Liljegren näeb selles mõrva, järelsõna autor ja Eesti juhtiv Karli-tundja Margus Laidre usub pigem vastupidist.

Liljegreni elulugu keskendub Karli isikule ja see on Eesti lugejale iseäranis huvitav. Karl XII viibis Eestis järjepanu umbes üheksa kuud ja nii kaua pole siin järjest viibinud ükski teine kroonitud pea. Eestis räägitakse paljudes kohtades legende, kuidas ühe või teise puu istutas just Karl, räägitakse ka valitsejaga kohtumistest ja tema põgenema aitamistest või näidatakse asju, mida kuningas olevat kinkinud.

Paraku suurem osa neist lugudest muidugi paika ei pea. Kuigi ka antud raamatu autor kirjutab Eestis toimunud sündmustest üsna palju, on seda perioodi järelsõnas täiendavalt kirjeldanud Margus Laidre.

“Hea Rootsi aeg” on Eesti ajaloos tuntud mõiste, kuid tegelikult polnud kuninga vägede vastuvõtt siinmail üldse eriti soe – tuli ju talupoegadel toita hulk sõdureid, kes sageli ei käitunud ülemäära eeskujulikult. Igal juhul on Bengt Liljegreni raamat suurepärase ülevaade ühest Eestilegi ülimalt olulisest perioodist.

TAUNO VAHTER

Al-Idrisi kood

Mine tea, kas tingituna 2000. aasta künnise valutust ületamisest või millestki muust, igatahes on apokalüptilised visioonid viimastel aastatel Lääne popkultuuris maad andnud (pseudo)ajaloolistele müstifikatsioonidele. Need on pärvinud omaette žanrimääratluse – *arcane thriller*, mille lipulaevaks võib küllap pidada Dan Browni “Da Vinci koodi”.

Tähelepanu keskmesse on korraga tõusnud passiivse loomuga akadeemiline intellektuaal, kes hakkab paljastama salapäraselt tõde, mis on peidetud aukarustatavatesse vanadesse köidetes või salaühingute arhiividesse ning nende avamisel mängivad rolli eeskätt kangelase vaimsed võimed.

“Maadeavastaja raamatukogus” toimub osa tegevust Eestis ja nii mõnigi keskne tegelane on (vist) eestlane.

Lugu ise aga selline, et Ameerika kolkalinna suure maineka idaranniku ülikooli eraklik professor Jaan Pühapäev. Sama ülikooli lõpetanud ja sama kolkalinna pisikeses ajalehes töötav noor reporter asub professorist nekroloogi kirjutama, kuid satub üha uutele vastusele küsimustele. Miks Jaan Pühapäev suri? Kes ta üldse oli? Ning nagu kord ja kohus ootavad seni vaikset elu harrastanud peategelast mitmesugused romantilised ja ohtlikud avantüürid, mõistatused aga üha süvenevad.

Jon Fasman. MAADEAVASTAJA RAAMATUKOGU

Romaani mängulisemaks ning kirjanduslikult ambitsioonikamaks osaks on aga stiililt ja meeleolult vaheldusrikkad hüpotetilis-ajaloolised jutukatked, mille Fasman on debüüti liialduskalduvusest hoolimata tuntuva meisterlikkusega süžee põhilini põiminud ja nauditavaks tervikuks sulatanud.

Neis juttudes ilmuvad järgemööda lugeja ette 15 haruldast eset Sitsiilia keskaegse õukonnageograafi, Tallinna esmamainija al-Idrisi raamatukogust. Fasmani järgi katkes geograafi maine elutee Eestis – juhul, kui see üldse katkes – ja talle kuulunud esemed läksid kaduma. Keegi on hakanud neid aga kaasajal laiaast mast kokku koguma ning lugeja satub järgemööda Kesk-Aasiasse, Etioopiasse, Ameerikasse, Jakuutiasse, Baltikumini...

Hinnaliste esemete ja maise vara kogujate juurest astub raamatu autor põneviku konventsiooni eirates tagasi raamatukokku, näidates, kuidas materiaalselt väärtustelt võib jõuda kõrgemate teadmiseni.

Meile antakse teada, et leidub inimesi, kelle päralt on jumalikkusele ligilähedane kõikvõimsus. Ambitsioonitule reporterile jäävad need mängud materiaalsel ja idealistlikul absoluuttasandil lõpuni hoomamatuks ning lõppeks väldib ka autor “paljastust”, mis kallutaks romaani kuhugi müstika või ulme valdkonda.

OLAVI TEPPAN

Kuidas kuulus kirjanik Tallinnas käis

Elmisel nädalal käis Tallinnas Kari Hotakainen. Te ei pruugi teda tunda, aga tegelikult on Kari Soomes üks kuulsamaid kirjanikke ning pealekauba veel üsna hea. Ausõna.

Kui ma ütlen “Soome”, siis see pole vabandus.

Kari võitis Soome tähtsaima kirjandusauhinna, Finlandia preemia. Pealekauba veel Põhjamade Ministrite Nõukogu kirjanduspreemia. Raamatupoodides on äsja eesti keeles ilmunud romaani “Kaitsekraavi tee” müüdnud sada kaksikümne tuhat eksemplari. Soomes on tavaline esmatiraaž umbes kolm tuhat eksemplari.

“Kaitsekraavi tee” on väga hea, kurb ja naljakas raamat mehest, kes üritab iga hinna eest oma perekonda päästa maja ostmise abil. Sellest tehti üsna halb film, mis jooksis ühe korra Sõpruse kinos. Saalis oli kolmkümmend inimest, mina istusin tagareas keskel ja jõin punaseks toonitud vitamiinjooki.

Raamatu esitlusele ajakirjanikud ei tulnud, mõni ei jõudnud ja teine arvas, et kaks aastat tagasi sellest juba ilmus nupuke. Kohale tuli ainult Jürgen Rooste Sirbist. See oli temast tubli, aga ma ei julgenud öelda, et tegelikult ma kardan, et seda lehte ei loeta piisavalt.

Kari oli hea. Ta rääkis, et kiire laevaga sõitmine on soomlastele liiga napp aeg, sest siis jõuab juua ainult 12 toopi. Et reklaamiagentuuris töötamine erines te-

Kari Hotakainen on üks populaarsemaid Soome kirjanikke.

FOTO: IRMELI JUNG

legraafiagentuuris töötamisest ainult omadussõnade kasutamise lubamise poolest. Et Ameerika kirjanik Jonathan Franzen on maailma kõige endassetõmbunud kirjanik, kes ütles Helsingis käies vaid seda, et ta on 44-aastane Illinoisis sündinud mees, kelle üks raamat on ilmunud kõigis maailma riikides ning ta tahab

nüüd süüa seapraadi ja magama minna.

Kõige rumalam tegu kirjastuse jaoks on eestlaste tundmatu ilukirjandusteose tõlkimine. See on sageli nagu garneering, mille läbi end määratletakse. Ja vahel on mul tunne, et seda lihtsalt ei saa endale lubada.

TAUNO VAHTER

UUED RAAMATUD

EESTI TUULIKUD

Koostanud Hanno Talving

Albumisarja viies raamat viib meid tuulikute Eestisse – kohdadesse, kuhu tänapäeval pole võimalik enam turismireise korraldada, ehkki veel läinud sajandi ilmetas oma tuulik iga siinset endast lugupidavat talu- ja mõisamajapidamist.

174 fotot aastaist 1867–1944 annavad põhjaliku ülevaate erinevat tüüpi tuulikute ning hoolikalt valitud pildimaterjali saavad koostaja asjatundlikud ja informatiivsed kommentaarid, mis peaksid paeluma kõiki Eesti paikkondlikust ajaloost huvituvaid inimesi nii meil kui mujal.

Olavi Teppan

Pedro Almodóvar

PATTY DIPHUSA JA TEISI TEKSTE

sari “Punane raamat”

Pedro Almodóvari filme vaadates jääb vahel mulje, et see MEES tahaks küll vähemalt vahetevahel NAINE olla. Kas või natukesekski, et saaks teada, mismoodi see naiskesolemine käib. Aga paistab, et FILM on ikka film ja seal ikka ei saa inimestele RÄÄKIDA, kuidas ta arvab seda käivat. Aga RAAMATUS saab. Autor on öelnud, et PATTY on tema naispoolne alter ego ja tõesti, arvatavasti just selline võiski Almodóvar naisena olla: rahvusvaheline PORNOSTAAR; tüdruk, kelles pulbitseb nii väsimatu elujanu, et ta kunagi ei maga; naiivne, ÖRN, groteskne, kade ja nartsissistlik; kõigi inimeste ja naudingute SÖBER; alati valmis nägema asjade helgemat poolt. Ja kuna sellest pole talle loomulikult veel küll, on raamatus ka teisi tekste MAAILMAST ja asjadest selle sees ning lõpuks vaimustavalt irooniline juhis, kuidas saada maailmakuulsaks filmirežissööriks.

Mihkel Mõisnik

Elme Väljaste

KÕIGEST KAHEKSATEIST

järg raamatule

“Täiesti täisealine”

Elme raamatuid on hea lugeda. Neis avaneb elu eneses ja mis peamine – tänapäeva Eestis. Ei mingeid Johne ega Susaneid, vaid eesti tegelased ja meile lähedased probleemid. Seekord siis kaheksateistaastane Taali, kes eelmises raamatus läks Saksamaale lapsehoidjaks ning lõpuks koju tagasi tuleb. Milline paistab talle nüüd siinne elu? Elme raamatutega on ka nii, et kui saad ühe läbi, tundub, et kohe-kohe peaks järg tulema. See paistab nii loomulik olevat.

Tiina Tammer

Robert van Gulik

HIINA KULLAMÕRVAD

Kriminullide puhul on miljöo enamasti tähtsam kui kuritegu. Agatha Christiel on peamiselt 1930ndate Inglismaa, Maigret'i sama perioodi Prantsusmaa, Akunil XIX sajandi Venemaa ja pr Ramotswe sehkendab Botswanas. Robert van Guliku kriminullide peategelane on kohtunik Di, kes toimetab juurdusi VII sajandi Hiinas. See on üks neid raamatuid, mille kohta võõrad inimesed helistavad kirjastusse juba enne ilmumist ja pärivad, et millal ometi tuleb? Loodame, et huvilisi on piisavalt. Eesti keeles on varem ilmunud “Kummitused kloostriks. Laksirm” (1987), “Templiviirastus” (1993) ning “Pärlikee ja pudelkõrvits” (1995).

Tauno Vahter

Veel märtsis-aprillis ilmunud:

EESTI LASTE NALJAD

koostöös Delfiga

Leonid Tsõpkin

SUVI BADEN-BADENIS

sari “Punane raamat”

Stephen Whitehead

MEESSOO PÕHJALIK VÄLIMÄÄRAJA

sari “Anne raamat”

Wendy Northcutt

DARWINI AUHINNAD III osa

Georges Simenon

KOLLANE KOER

Mihhail Bulgakov

VALGE KAARDIVÄGI

sari “Punane raamat”

Boriss Akunin

KROONIMINE

Ketlin Priilinn

KOERALAPS BERTA SEIKLUSED

sari “Minu esimene raamat”

Rolf Harris

LOOMA KOMBED

Marjorie Devine

IRMA

James Krüss

MAJAKAS VÄHIMADALAL